

Format of the letter (ਪੱਤਰ-ਬਣਾਵਟ)

(ਅਰੰਭ)

ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਿਰਨਾਂਵਾਂ/ਪਤਾ

ਮਿਤੀ/ਤਰੀਕ

(ਸੰਬੋਧਨੀ ਪਦ) ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ/ ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਜੀ,

(ਕਿਉਂ ਕਿ ਪੱਤਰ ਕਿਸੇ ਨਿਜੀ ਮਿਤਰ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਲਈ ਪਿਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।)

(ਪੱਤਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ)

ਪੈਰਾ ੧

(ਇੱਥੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ।)

ਪੈਰਾ ੨

(ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ)

ਪੈਰਾ ੩

(ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ)

(ਅੰਤ)

(ਦਸਤਖਤ)

ਹਰਿਆਵਲ/ਵਾਤਾਵਰਣ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਫੁਰਮਾਣ:

- ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ ੮)
- ਮੋਰੀ ਰੁਣ ਝੁਣ ਲਾਇਆ ਭੈਣੇ ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੭)
- ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਮਹਿ ਸਦ ਬਸੰਤੁ ॥ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੭੨)
- ਸਘਨ ਬਾਸੁ ਕੂਲੇ ॥ ਇਕਿ ਰਹੇ ਸੂਕਿ ਕਨੂਲੇ ॥ ਬਸੰਤ ਰੁਤਿ ਆਈ ॥ ਪਰਫੂਲਤਾ ਰਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੮੫)
- ਮਉਲੀ ਧਰਤੀ ਮਉਲਿਆ ਅਕਾਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੯੩)

Ecology and Gurū Nānak's House

Gurū Nānak Sāhib's Bāṇī beautifully defines the principles of ecology, not in an abstract manner, but in a functional one. He neither propagates worshipping of Nature, nor its exploitation because both these modes were damaging. Gurū Sāhib dwells upon the dynamic ecological cycles in nature. More importantly, he elaborated on the principles of spiritual ecology. That established the excellent contribution to the holistic nature of ecology, rather than the previously merely physical and cultural aspects that drew humankind's attention.

All the principles are the outcome of Gurū's broad-based and multidimensional vision as opposed to a compartmentalized one. This vision facilitates harmony between Human and Nature, through the realization of the 'Truth' in everything. Gurū Nānak Sāhib has explicitly described all the co-existence phenomena as an interwoven fabric, which is self explanatory, holistic and evolutionary in nature.

Since Gurū Nānak Sāhib's way is a holistic approach to life, it is important to understand our relation with the environment for a proper balance in life. Thus, in this context the concern of the modern scientists is partial as they are worried about merely pollution of physical ecology where as Gurū Nānak Sāhib is conscious of cultural and spiritual ecological crises as well.

Ecology or ecosystems are the result of chronological action, reaction, interaction and co-action of phenomena on a chronological plane. The existence and practice of the inhabitants of our planet is on the principles of collective living (Sangat) apart from spiritual aspect even from social and cultural point of view. The planning for the development and protection of mankind is through ending the exploitation of any element of the earth by the other. Gurū Nānak Sāhib tries to orient society to generate a positive, meaningful and harmonious interaction between Man, Nature and Vahgurū.

Prior to Gurū Nānak religions were of two types from this point of view. The ones who worshipped nature, and the others that gave mankind a dominion over the earth and a right to subdue its resources. Gurū Nānak Sāhib advocated none. He inspired to dwell upon the dynamic ecological balance in nature, to utilize it to realize the true motive of life and live in harmony with it.

This relation is not to be mistaken as a strategy of give and take, but an attainment of mutual harmony to realize their higher self, and become one with it. This is why, in Sikh history, we see the Gurūs setting up new cities in the lap of nature, relating spiritual living with the very existence of the physical plane. At the base of it lies the basic principle of Truthful living, which in its entirety means a life of contentment and reflective contemplation that would as its obvious outcome reduce exploitation of the natural resources, that would otherwise be needed to gratify the taste ridden mind and body. Thus Gurū Sāhib relates the pollution of mind with the pollution of conduct, which ultimately results in the pollution of society and the environment.

In conclusion, living a balanced and holistic life in the context of Gurū Nānak Sāhib's House of spiritual existence, means dwelling on the basic qualities of piety, contentment, humility, with a

service oriented non exploitative outlook, that nurtures everything around it in a principle centered manner. Whether it is serving fellow beings or Nature. In this context, being informed and taking proactive steps to curb pollution and environmental degradation, through all the possible means of plantation, conservation and not exploitation are a natural extension of the Sikh way as exemplified in the Gurū-Prophet history.

Adapted from: Gurbacan Singh Bacan. Gurū Nānak and Ecology. Gurū Nānak Dev University, Ammritsar.

ਪਰਿਆਵਰਣ ਪਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਸਾਡੇ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਰਤਮਾਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਭਿੰਨ ਸਨ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਵਖ-ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜੀਵ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਜੀਵ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੁਲੀ ਗੁਲੀ ਅਤੇ ਜੁਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਘਟ ਵਿਕਸਿਤ ਬੁਧੀ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸਨ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ (ਉਸ) ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਪਧਰ ਫੈਲਦਾ (ਉਚਾ ਹੁੰਦਾ) ਗਿਆ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਸਾਰ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਈਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਵਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।

ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਸਾਹਨੂੰ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਖਣਿਜ, ਬਨਾਸਪਤੀ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗਲਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਜਾਏਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਪਵੇਗਾ।

ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੀ ਗਈ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਣ ਸਾਡਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਹਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ ਐਸੇ ਬਾਲਣ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੀਏ ਤੇ ਐਸੇ ਉਪਾਓ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਕਿ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘਟੇ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਵਧੇ। ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਅਣਚਾਹੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਅਣਚਾਹੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਸਾਂਵਾਧ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗੰਦਗੀ, ਮਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁਗ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹਦਾਂ ਟਪ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਗੰਦਗੀ ਫੈਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਗਰਮੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ (ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੋਵੇ) ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤਾਪ ਅਤੇ ਤਾਪ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਤਬਾਹਕੁਨ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਹਵਾ ਦਾ ਗਿਲਾਫ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਗੈਸੀ ਹੈ। ਥੋੜੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚ ਠੋਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਵ ਵੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸੁਵੱਖਤੇ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਵਰਜਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਵਾ ਠੰਢੀ, ਸਾਫ਼, ਮਨ-ਮੋਹਣੀ ਅਤੇ ਵਧ ਆਕਸੀਜਨ ਯੁਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੋਟਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਸਕੂਟਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਛੱਡਿਆ ਧੂੰਆਂ ਅਤੇ ਗੰਦੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਦੁਪਿਹਰ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਹਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣਤਾ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਿਹਤ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ।

ਹਵਾ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ CO₂ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। CO ਕਾਰਬਨ ਜਾਂ ਕਾਰਬਨ ਯੋਗਿਕਾਂ ਦੇ ਅਪੁਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਲਣ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਫੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਹੂ ਦੇ Hb ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਰਬਾਕਸੀ

ਹੀਮੋਗਲੋਬਿਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਆਕਸੀ ਹੀਮੋਗਲੋਬਿਨ ਤੋਂ ਵਧ ਸਥਿਰ ਯੋਗਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਆਕਸੀਜਨ ਅਤੇ CO_2 ਦਾ ਆਪਸੀ ਵਟਾਂਦਰਾ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ CO ਦੀ ਔਸਤ 0.9 ਤੋਂ 0.4 ਕੰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸ ਲਖ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ CO ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ 40 ਤੋਂ 100 ਕੰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸ ਲਖ ਹੈ। ਮੋਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਕਾਸੀ ਗੈਸਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸੰਘਣਤਾ 30000 ਕੰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸ ਲਖ ਹੈ। ਸਲਫਰ ਯੋਗਿਕਾਂ ਮਿਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕ ਹਨ SO_2 , SO_3 ਅਤੇ ਸਲਫਰ H_2S । ਜਦੋਂ ਸਲਫਰ ਨੂੰ ਬਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ SO_2 ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਚੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ SO_2 ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। $\text{S} + \text{SO}_2 \rightarrow \text{SO}_3$

ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਕਾਂ (N_2) ਵਿਚ ਵੱਡੇ NO (Nitric Oxide), NO_2 (Nitrogen dioxide) ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਲਣ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ Nitrogen Oxide ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਿਟੇ ਵਜੋਂ ਵੀ Nitrogen Oxide ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। NO ਹਵਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਧੁੰਧ-ਧੂਆਂ ਬਣਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਫੋਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਤ-ਬਹੁਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਤਹ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 28 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤਕ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ Ozone (O_3) ਦੀ ਇਕ ਪਰਤ ਹੈ। ਓਜ਼ੋਨ ਪਰਤ ਵਿਚਲੀ ਹਵਾ ਵਿਚ O_3 ਕਾਫੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ O_3 ਪਰਤ ਜੀਵਨ ਰਖਿਅਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜੀ ਕਿਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰ ਵੈਗਣੀ-ਚਾਨਣ ਕਿਰਨਾਂ (UV rays) ਜੀਵਕ ਅਣੂਆਂ (Living cells) ਲਈ ਬੜੀਆਂ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। O_3 ਪਰਤ ਇਹਨਾਂ ਪਾਰ-ਵੈਗਣੀ ਚਾਨਣ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੈਟ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਕਾਸੀ ਧੂੰਏਂ ਨਾਲ O_3 ਪਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਲੋਰੋ-ਫਲੋਰੋ ਕਾਰਬਨ ਫਰਿਜ, ਏ.ਸੀ. ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਓਜ਼ੋਨ ਪਰਤ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਇਕ ਅਰਮੀਕੀ ਸ਼ਟਲ ਦੀ ਉਡਾਨ 10 ਲਖ ਟਨ O_3 ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

O_3 – Ozone, SO_2 – Sulphur dioxide, SO_3 – Sulphur Trioxide, CO – Carbon Monoxide,
Hb – Hemoglobin, Co Hb – Carboxyhaemoglobin, NO – Nitrogen Oxide

ਡਾ: ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ‘ਹੁੰਦਲ’

ਵੈਟ: ਆਫਿਸਰ ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ

Bhagat Puran Singh Protector of Environment,

An anthology of tributes,

4 August 1996; Commemorative issue

ਵਧ ਰਿਹਾ ਪਰਦੂਸ਼ਣ ਧਰਤੀ ਲਈ ਖਤਰਾ, ਅਵੇਸਲਾਪਣ ਭਵਿਖ 'ਚ ਵਧੇਰੇ ਘਾਤਕ ਹੋਏਗਾ

ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਸੰਸਾਰ ਮਾਹਮਣੇ ਇਕ ਵਡੀ ਸਮਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਨਾਸ਼ ਵਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਭੁਖਮਰੀ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਫਸਣਗੇ। ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਦ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਦਕਿ ਚੰਦ ਵਿਕਸਿਤ/ਸਾਮਰਾਜੀ/ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਇਹੀ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਪਰ ਲਾਭ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕੱਲਾ ਅਮਰੀਕਾ ੩੫ ਫੀਸਦੀ, ਜਪਾਨ ੧੦ ਫੀਸਦੀ ਅਤੇ ੩੦ ਫੀਸਦੀ ਹੋਰ ਪਛਮੀ ਮੁਲਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਿਰਫ ੫ ਫੀਸਦੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ, ਉਹ ਦੋਸ਼ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮੌਸਮੀ ਬਦਲਾਉ ਬਾਰੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ/ਮਾਹਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਾਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਧਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੀਪ ਭੁਬ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਸਾਗਰ ਤਕ ਵਸੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸਹਿ ਲਵੇਗਾ ਜਦਕਿ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਧਰੁਵਾਂ ਤੇ ਵਸੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਕਤੀ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ। ਕੁਝ ਅਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਰਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕੈਨੇਡਾ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਰੂਸ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਨਿਘਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਇਕ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਗਲੋਬਲ-ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਬਦਲਾਉ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤੀ ਤੇ ਘਾਤਕ ਅਸਰ ਪੈਣ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਨੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਾਰਨ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਦਾ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਖੇਤਰ ੨੦੩੦ ਤਕ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ੧੦,੦੦੦ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ੫੦,੦੦੦ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਿਮਾਲਾ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸਥਿਤ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ੪੦੦ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਕਮੀ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਪੇਸ ਖੋਜ ਸੰਗਠਨ (ਇਸਰੋ) ਨੇ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਲਏ ਚਿਤਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਹ ਤਬ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਰੋ ਨੇ ਦੂਰ ਸੰਵੇਦੀ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਸੁੰਗੜ ਰਹੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਖੁਰਨ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਚ ਧੜ ਦੀ ਮੋਟੀ ਪਰਤ ਬਣਨ ਨਾਲ ਮੌਸਮ ਚ ਬਦਲਾਅ ਆਉਣ ਕਰਕੇ। ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਤੇ ਕੋਈ ਹਿਲ ਜੁਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਉੱਪਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗਲੇਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਾਰਨ ਬਰਫ ਪਿਘਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜ-ਕਲ ਹਿਮਪਾਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਵਧਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ (੨੦੦੭) ਮਾਰਚ ਭਾਰੀ ਹਿਮਪਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਰਫ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬਰਫ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਰਫ ਨਵੰਬਰ, ਦਸੰਬਰ ਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਰਚ ਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਵਧਦੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਬਰਫ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਵਸੀਲੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਨਿਰੰਤਰ ਘਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੰਸਥਾ ਵਰਲਡ ਵਾਤਾਵਰਣ ਫੋਰਮ ਵਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿਚ ੨੮ ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ੪੦-੫੦ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਥਿਤੀ ਬੇਹਦ ਬਦਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਚਿੰਤਾਵਨੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਅਜ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਤਤ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਲਈ ਆਧਾਰ ਹਨ) ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿਟੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ, ਜਪਾਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਰੂਸ, ਕੈਨੇਡਾ, ਜਰਮਨੀ, ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕੱਲੇ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ; ਭਾਰਤ, ਚੀਨ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬੰਜਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਮਿਟੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ, ਬੀਟੀ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਪਧਰ ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਬਾਅ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ੨੧ ਫੀਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਇਹ ਘਟ

ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਹਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ੫੦ ਫੀਸਦੀ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਸਨਅਤਾਂ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਰੈਫਰੀਜਰੇਟਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਪਰੀਖਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ੦.੭ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤਕ ਵਾਧਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਨਸਲਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਨਸਲਾਂ ਆਪਣੇ ਖਾਤਮੇ ਵਲ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰਵਾਇਤੀ ਰੁਖ ਵੀ ਸੜ ਸੁਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹਰਿਆਵਲ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਈ ਬਰਫ ਪਿਘਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ ਅਥਾਹ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਅਣਕਿਆਸੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਗਰਮੀ ਵਧਣ ਨਾਲ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਭਿਆਨਕ ਸੋਕਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫਸਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਫਸਲਾਂ ਨਾ ਹੋਣੀਆਂ ਤਾਂ ਭੁਖਮਰੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਲਗਪਗ ੩ ਅਰਬ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚੇਗਾ।

ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੋਨੀਟਰਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ੧੩ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਵਾ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ 'ਚ ੪੫ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤਤ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੨੮ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਪਧਰ ਤਾਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਧਰ ਤੋਂ ੩੨ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਾਹ, ਪੇਟ ਰੋਗਾਂ 'ਚ ਹੀ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਵੀ ਲਗਣਗੇ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਇਕ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨੇੜੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਦਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਦਾ ਰੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਪਗ ੮੦ ਫੀਸਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਸ਼ੁਧ ਪਾਣੀ ਕਾਰਨ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕੱਲੇ ਧੂੰਏਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ੪ ਲਖ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਦੌਰ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਸਬੰਧੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਊਟੋ ਸੰਧੀ ਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜਲਵਾਯੂ ਸਬੰਧੀ ਪੈਨਲ ਨੇ ਸਖਤ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ੨੧ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ ਬੇਹਦ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਡੀ ਸਮਸਿਆ ਵਲ ਵਧ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੈਨਲ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ, ਨੇੜੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ (ਸੁਨਾਮੀ ਅਤੇ ਕੈਟਰੀਨਾ ਵਰਗੇ) ਤੂਫਾਨ ਆਉਣਗੇ, ਗਰਮੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮਸਿਆ ਵਧੇਗੀ, ਭਿਆਨਕ ਅਕਾਲ ਅਤੇ ਸੋਕੇ ਪੈਣਗੇ, ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਉਘੇ ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੁਨਖ ਹੀ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਚ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਕਸਾਈਡ ਕਾਰਨ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਭਿਆਨਕ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣਗੇ, ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਬਰਫ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖੁਰੇਗੀ, ਸੋਕਾ ਪਵੇਗਾ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੂਫਾਨ (ਸੁਨਾਮੀ) ਆਉਣਗੇ, ਕੋਲਾ, ਤੇਲ ਅਤੇ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਅੰਨੇਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮੌਸਮ 'ਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੈਨਿਸ਼ ਨੈਸ਼ਨਲ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀਕਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਜੰਸੀ ਵਰਲਡ ਮੈਟਰੋਲੋਜੀਕਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਅਚਿਮ ਸਟੇਨਰ (ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੁਖੀ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਖੋਜ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਗਰਮੀ ਵਧਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਹਨ। ਅਪਰੈਲ (੨੦੦੭) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਬੈਲਜੀਅਮ ਵਿਖੇ ਸੌ ਤੋਂ ਵਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ੨੧ ਸਫਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਗਰਮੀ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਖੇਤੀ ਦਾ ਤਵਾਜ਼ਨ ਵਿਗੜ ਚੁਕਾ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਵਿਗੜੇਗਾ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਆਵੇਗੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਭੁਖਮਰੀ ਫੈਲੇਗੀ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਖਬਰ ਛਪੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਰਮੁੱਖ ੪੦ ਸ਼ਹਿਰ (ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਲੰਡਨ, ਸ਼ੰਘਾਈ, ਪੇਚਿੰਗ, ਦਿੱਲੀ, ਪੈਰਿਸ, ਬਰਸਲਜ਼ ਆਦਿ)

ਇਕ ਸਮੂਹ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਖਰਾਬ ਵਾਤਾਵਰਣ (ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ) ਬਾਰੇ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕਣਗੇ।
ਇਹੀ ਵੇਲਾ ਹੈ ਸੋਚਣ ਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਠਲ੍ਹਣ ਦਾ, ਵਰਨਾ ਪਛਤਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਵੀ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਡਾ ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ ਘੋਲੀਆ ਕਲਾਂ, ਮੋਗਾ
Panjabi Tribune, 5 June 2007